

KAZAHSZTÁN AFRIKA-KAPCSOLATAI: BÉKEHARCOS VAGY JÓ KERESKEDŐ?

VASA LÁSZLÓ

Bevezetés

Kazahsztán röviddel a Szovjetunió összeomlása után, 1991-ben vált függetlenné. Ez a kialakuló-átalakuló, poszttotalitárius rendszerű ország olyan drámai politikai és szocioökonómiai változásokat tapasztalt meg, amelyek közvetlenül hatottak külpolitikája kialakítására. Ebben a transzformációs időszakban Kazahsztán külső politikai és pénzügyi támogatásra szorult az újjáépítési projektjei megvalósításához, a közszektor reformjához, az infrastrukturális fejlesztésekhez és a gazdasági kormányzás átalakításához. A nemzeti öntudat újradefiniálása és a nemzetépítés mellett, a nemzetközi közösség új tagjaként az utóbbi három évtizedben az ország prioritásnak tekintette a globális geopolitikai szereplőkkel fenntartott, baráti viszonyon alapuló stratégiai kapcsolatokat, különösen Oroszországgal, Kínával, az Egyesült Államokkal és az Európai Unióval (Olcott, 1996; Cummings, 2003; Anceschi 2014).

Kazahsztán külpolitikája

A függetlenség elnyerése óta Kazahsztán világszerte elismerést vívott ki mint kontinenseken átívelő, vallási és etnikai sokszínűségen és tolerancián alapuló ország, amely földrajzilag az Európa és Ázsia közötti fő közlekedési útvonalak metszéspontjában helyezkedik el. Egyedülálló, a világ tengeri útvonalaihoz való közvetlen hozzáférést nélkülöző, kontinensek közötti geopolitikai elhelyezkedése nem csupán kihívás, hanem lehetőségeket is kínál kül- és kereskedelempolitikai kapcsolat kialakítására más országokkal (Kassen, 2018; Rywkin, 2005; Hanks, 2009).

Kazahsztán egyensúlyozó külpolitikájának lényege úgy írható le, hogy saját nemzeti érdekeit érvényesíti nemzetközi kapcsolatban, kihasználva geopolitikai helyzetének objektív korlátait és előnyeit.

Kazahsztán 2014–2020-as időszakra vonatkozó Külpolitikai Stratégiája a többoldalú megközelítés alapelvén, az egyensúlyteremtésen, a pragmatizmuson, a kölcsönös haszon elvén és a nemzeti érdekek szilárd védelmén alapul és ezek az állami szervezetek kulcsfontosságú prioritásai a külfölddel folytatott kapcsolat fenntartásában (Presidential Decree #741, 2014).

Ebben a tekintetben a kazah kormány külkapcsolatokra vonatkozó stratégiáját multivektorú külpolitikaként szokták jellemezni. Politikailag az ilyen

jellegű diplomácián alapuló nemzetközi kapcsolatok többnyire ideológiamentesek és semlegesek szoktak lenni, mivel „a potenciális partnerek kormányának és belső politikáinak jellege, valamint más államokkal fennálló geopolitikai kapcsolata nem olyan változók, amelyek a multivektoros megközelítést irányítják, vagy akár csak orientálják” (Hanks, 2009). Ez pedig potenciálisan lehetővé teszi rugalmasságot a különféle külpolitikai kezdeményezések és párbeszédplatformok létrehozása tekintetében. Fontos megjegyezni, hogy tipikusan a nem tengerparti elhelyezkedés elősegíti a semlegesség politikájának kialakulását, sőt, egyes esetekben a külpolitikai elszigeteltséget. Svájc, amely talán a leghíresebb semleges állam, klasszikus, tengerparttal nem rendelkező ország. Türkmenisztán, egy másik tengertől elzárt, Kazahsztánhoz hasonló fekvésű ország Közép-Ázsiában, szintén jó példa a politikai semlegességre (ill. esetében elszigeteltségére). Kazahsztán esetében azonban sem az izoláció, sem a semlegesség nem lehetséges, elsősorban az ország egyedi kontinentális elhelyezkedése és mérete miatt (a világ legnagyobb, tengerparttal nem rendelkező országa). E tekintetben a kazah multivektorú diplomácia nem tekinthető teljesen ideológiamentesnek, mivel az ország fő szövetségeseivel és a globális szinten működő partnerekkel való kapcsolat szükségképpen fémjelzi diplomáciájának általános irányát. Ezért külpolitikáját leginkább a regionális integrációs folyamatokban és nemzetközi szervezetekben való proaktív részvételének vizsgálata révén lehet megérteni.

2012-ben Nazarbajev akkori elnök meghirdette a Kazahsztán 2050 Stratégiát. Ez a külpolitika vonatkozásában, Kazahsztán imázsának növelése érdekében az alábbi prioritásokat jelöli ki: folyamatos hozzájárulás a globális nukleáris leszereléshez, az etnikai és vallások közötti párbeszéd új modellje és a sikeres fejlődési út hirdetése. Kazahsztán külpolitikai prioritása tehát továbbra is a kiegyensúlyozott külpolitika végrehajtása az Oroszországgal, Kínával, az Egyesült Államokkal, az Európai Unióval, valamint Ázsia és Afrika országaival fenntartott partnerségek fejlesztése révén.

A kazah külpolitika Afrika-kapcsolatait alapvetően ez a stratégia dinamizálta: tekintettel az afrikai régió növekvő jelentőségére, ideértve a térséggel foglalkozó

E tekintetben a kazah multivektorú diplomácia nem tekinthető teljesen ideológiamentesnek, mivel az ország fő szövetségeseivel és a globális szinten működő partnerekkel való kapcsolat szükségképpen fémjelzi diplomáciájának általános irányát. Ezért külpolitikáját leginkább a regionális integrációs folyamatokban és nemzetközi szervezetekben való proaktív részvételének vizsgálata révén lehet megérteni.

nemzetközi szervezeteket is, Kazahsztán 2014-ben megfigyelő államként kifejezte csatlakozási szándékát az Afrikai Unióhoz. Afrikát a kazah külügyi stratégia a mezőgazdasági és egyéb áruk jövőbeni exportpiacának, az építőipar, az olaj és a gázipari, valamint mezőgazdasági beruházások helyszínének tekinti. Nazarbajev elnök látogatását is ebben az évben kezdték el szervezni a Dél-Afrikai Köztársaságba, melyet nagyon fontos mérföldkőnek tekintettek Kazahsztán Afrikával fenntartott kapcsolatainak történetében.¹ 2014-ben Kazahsztán nagykövetséget nyitott Pretoriában.²

Kazahsztán növekvő nemzetközi hírneve és gazdasági lehetőségei teremtették meg az afrikai államokkal folytatott együttműködés bővítésének feltételeit.

Kazah jelenlét Afrikában

Nagykövetségek

2013-ig a kairói volt Kazahsztán egyetlen diplomáciai képvisellete a kontinensen, napjainkra Egyiptom mellett Etiópiában és a Dél-Afrikai Köztársaságban rendelkezik nagykövetséggel az ország. Kazahsztánnak 45 afrikai országgal van diplomáciai kapcsolata, nem tart fenn hivatalos kapcsolatokat tehát a Közép-afrikai Köztársasággal, a Kongói Demokratikus Köztársasággal, Dél-Szudánnal, Szomáliával, Malawival, Szvázifölddel és Botswanával. 2013-ban Kazahsztán az Afrikai Unió megfigyelő státuszú tagjává vált – a földrész nagy presztízsű szervezete számos új lehetőséget nyitott a tagországokkal való kölcsönös előnyökön alapuló bilaterális és multilaterális együttműködésre.

Az EXPO-2017 Afrika-pavilonjában 21 ország képviseltette magát, nagyrészt Kazahsztán anyagi támogatásával.³ A Kazahsztán fővárosában, akkori nevén Aszتانában megújuló energiaforrások tematikával megrendezett EXPO-2017 világiállítás az ország legnagyobb, több milliárd dollárt felemészítő rendezvénye volt, mely lehetőséget adott a függetlenség óta elért eredményeinek bemutatására is.

Magas szintű látogatások

A kazah függetlenséget követő több mint 20 évben csak néhány, alacsonyabb rangú kormányzati tisztviselő látogatott Afrikába, ezt a sorozatot Erlan Idrissov külügyminiszter törte meg 2013-as etiópiai és 2014-es dél-afrikai látogatásával. Mindamellet fontos megjegyezni, hogy kazah külügyminiszterek vettek részt afrikai multilaterális találkozókra, de a kétoldalú találkozókra sokat kellett várni.⁴

Kazahsztán külügyminiszter-helyettese és térségi különmegbízottja, Yerzhan Ashikbayev Afrika számos országában látogatást tett 2014 júliusában. Körútja során felkereste Szenegált, Elefántcsontpartot és Benint, ahol a legkevésbé fejlett országok kapacitásépítését célzó partnerség miniszteri konferenciáján is részt vett. Találkozóinak célja a kétoldalú kapcsolatok intenzifikálása és a politikai, gazdasági, kulturális és humanitárius kapcsolatok expanziójának előkészítése volt.⁵

Az afrikai vezetők sem sűrűn látogattak a közép-ázsiai államba, de 2008. december 5-én a dél-afrikai Jacob Zuma, akkor még pártelnöki minőségében látogatást tett Kazahsztánban, találkozott Nazarbajev elnökkel és egyeztettek országaik kétoldalú kapcsolatainak perspektíváit. Paul Kagame ruandai elnök 2015 szeptemberében

Kazahsztánba látogatott, mely jelentős lökést adott a két ország közötti kapcsolatok fejlődésének. Kagame volt az első afrikai vezető, aki látogatást tett a független Kazahsztánban.⁶

Az afrikai kapcsolatok fejlődésének újabb állomása volt, amikor 2016-ban Macky Sall, Szenegál elnöke látogatott Aszتانába, hogy a Szenegál és Kazahsztán közötti együttműködési lehetőségekről tárgyaljon. Sall kijelentette, hogy „ez a kontinens rövidesen gyors ütemben fog növekedni, ezért Kazahsztánnak fel kell gyorsítania kapcsolatainak építését Afrikában”.⁷

Afrikai Unió

Kazahsztán és az Afrikai Unió (AU) kölcsönös és gyümölcsöző kapcsolatot alakított ki egymással. A már említett megfigyelő státuszú tagság a szervezetben lehetővé tette Kazahsztán számára a további kapcsolatok kiépítését és felgyorsította az afrikai országokkal folytatott kereskedelem és együttműködés fejlesztését.

Kazahsztán bilaterális kapcsolatokkal rendelkezik olyan afrikai országokkal, mint például Dél-Afrika, Egyiptom és Etiópia, de az AU-ban megfigyelőként való részvétel további afrikai országokkal való kapcsolatfelvételt is lehetővé tett. A megfigyelő státusszal járó előnyök Kazahsztánnak új lehetőségeket nyitottak meg az afrikai országokkal a kereskedelmi és gazdasági kapcsolatok kölcsönösen előnyös fejlesztésére,⁸ és segítik Kazahsztánt külpolitikai kezdeményezéseinek előmozdításában, például a béketörekvései megerősítésében a nemzetközi közösség regionális és globális biztonságán keresztül.

▲ Kép 1. Nazarbayev kazah elnök fogadja Szenegál elnökét, Macky Sallt 2016-ban az akkori Aszthanában, az elnöki palotában. Forrás: <https://ednews.net/>

Az AU megfigyelői státusz megkönynyíti Kazahsztán kulturális diplomáciai lehetőségeinek bővítését is, pl. hallgatói csereprogramok az afrikai országokkal, ill. ösztöndíjak felajánlása. Mindemellett megnyitja a Közép-Ázsia és Afrika közötti együttműködések lehetőségeit. Az Afrika és Kazahsztán közötti eddigi alacsony szintű és intenzitású együttműködés oka nagyrészt az egymásról való ismeretek és a közvetlen közlekedési összeköttetések hiányának és az országok távoli földrajzi elhelyezkedésének volt köszönhető. A logisztikai problémák enyhítése érdekében Kazahsztán új szállítási útvonalakat létesített. Az egyik egy vasútvonal, amely Kazahsztán exporttermékeit Türkmenisztánon keresztül a Perzsa-öböl kikötőibe szállítja, ahol Afrikába tartó hajókra rakják. Emellett marketing kampányokat kezdett annak érdekében, hogy az emberek jobban megismerjék Afrikát – ez stratégiai jelentőségű lehet az afrikai országok számára, mivel fejleszthetik a diplomáciai és kulturális kapcsolatokat Kazahsztánnal.

2015. június 12-15. között Askar Mussinov külügyminiszter-helyettes vezetésével magas rangú kazah delegáció vett részt az Afrikai Unió államfői értekezletén Johannesburgban. A tanácskozás során a kazah delegáció kísérőrendezvényt tartott „Afrika Agenda 2063: Élelem, Energia és Vízbiztonság támogatása” címmel, afrikai országok több mint 100 részvevőjével. Kazahsztán ezen kívül információs előadást szervezett az EXPO 2017-ről és az ország ENSZ Biztonsági Tanácsának 2017–2018-as nem állandó tagságáért folytatott erőfeszítéseiről. Idrissov külügyminiszter az allafrica.com-on megjelent kommentárjában leszögezi, hogy „az Afrikával való kapcsolatépítés meggyőződésem szerint pozitív hatással lesz gazdaságaink számára, és különösen érdekeltel vagyunk a kapcsolatok szorosabbra fűzésében a mezőgazdasági alapanyagtermelés- és feldolgozás, bányászat és energiagazdálkodás terén”.⁹

Kazahsztán és az AU kapcsolata fontos, mivel ez az első lépés az afrikai országokkal fenntartott kapcsolatok fejlesztéséhez, amely Kazahsztán egyik legfontosabb külpolitikai prioritása. Az afrikai kontinens és Kazahsztán hasonló kihívásokkal néz szembe, különösen most, amikor a világ előre nem látható gazdasági fejlődési irányba tart. Ezért különösen értékelendő, hogy Kazahsztán és Afrika együtt tevékenykedik a globális kihívások leküzdésében.¹⁰

UNDP

Az ENSZ fejlesztési programja (UNDP) szoros szövetségese Kazahsztán, elsősorban a Dél-Dél Együttműködés erősítése és az ENSZ fenntartható fejlődési céljainak (SDGs) támogatása szempontjából. Kazahsztán Külügyminisztériuma és az ENSZ Fejlesztési Programja már megkezdte együttműködését annak érdekében, hogy

Kazahsztán és az AU kapcsolata fontos, mivel ez az első lépés az afrikai országokkal fenntartott kapcsolatok fejlesztéséhez, amely Kazahsztán egyik legfontosabb külpolitikai prioritása.

közel 100 afrikai diákot utaztassanak Kazahsztánba olajipari, közegészségügyi és mezőgazdasági képzésekre.

2015-ben a Nazarbajev Egyetem Nemzeti Élettudományi Központ és Laboratórium (CLS) ösztöndíjának köszönhetően nyolc afrikai országból 24 szakember számára tartottak tanfolyamokat az epidemiológia, a biomedicina és a közegészségügy kérdéseiről. A projekt fontosságát jelzi, hogy Yerzhan Ašikbajev, a kazah külügyminiszter-helyettes köszöntötte a résztvevőket a nyitónapon, kívánva nekik sikeres képzést, kiemelve nemzetének elkötelezettségét az afrikai országok fejlesztési céljainak támogatása iránt. A szakemberek Botswanából, Eritreából, Etiópiából, Kenyából, Malawiból, Szváziföldről, Tanzániából és Zimbabwéből érkeztek az ösztöndíjprogramra. A CLS tudósai a szemináriumon keresztül intenzív képzési programot biztosítanak és tapasztalatcserét folytatnak a három területen, összhangban a globális egészségügy modern követelményeivel. Ez az ösztöndíjprogram a nemzetközi fejlesztési segélyezés céljaihoz kapcsolódó, Afrikát, Óceániát és a Karib-térséget célzó, a kazah külügyminisztérium és az UNDP által létrehozott közös projekt, melynek keretében az ösztöndíjasok az Africana Tréningprogram kezdő, fiatal szakemberek kapacitásépítésére fókuszáló módszertani képzésein, laboratóriumi és kórházlátogatásokon vesznek részt.

A következő időszakban az UNDP és a kazah külügy szakmai tudásfrissítő kurzusokat is szervezett az olaj- és gázkitermelés, közegészségügy¹¹ és mezőgazdaság különböző területein, 23 afrikai ország 90 résztvevője számára, mely kezdeményezés a 2015-ös Astana Economic Forum Afrika Paneljének eredménye.¹²

▲ Kép 2. A 2015-ös Astana Economic Forum „Afrika – a világgazdaság új gazdasági hajtóereje” kerekasztal résztvevői. Forrás: un.org

35 afrikai ország magas rangú diplomatái, az Afrikai Unió és az ENSZ UNDP Globális Közszolgálati Kiválósági Központjának képviselői 2016. június 7–8-án találkoztak Addisz-Abeában, a „Két- és többoldalú diplomácia erősítése a fenntartható fejlődési célok kontextusában” témában. A workshopot az Asztana Közszolgálati Regionális Központ (Regional Hub of Civil Service in Astana), a kazah külügyminisztérium és az UNDP támogatta. Az esemény lehetőséget nyújtott a diplomácia és a nemzetközi jószolgálat területén a tapasztalatok és ismeretek cseréjére, hozzájárulva az afrikai társadalmi és gazdasági átalakuláshoz és az emberi erőforrások fejlesztéséhez. A rendezvényen megfontolták egy diplomatákból álló koordinációs hálózat felállítását a multilaterális együttműködések megerősítése, az afrikai szakmai véleménycserék és az egyéb általános kérdések terén. Az Asztana Közszolgálati Regionális Központ Kazahsztán és az ENSZ UNDP együttes kezdeményezése: 25 tagállam és öt nemzetközi szervezet alapította. A központ 34 résztvevő országból áll, köztük a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (Economic Cooperation Organization) államai, a Független Államok Nemzetközössége, Közép-Ázsia és az ASEAN.¹³

Békefenntartás, közvetítés

Kazahsztán fontos szerepet játszott az Eritrea és Etiópia között fennálló konfliktus rendezésében és az Eritreát sújtó szankciók megszüntetésében; az Eritreát érintő szankció ENSZ Biztonsági Tanács által létrehozott Bizottságának (Sanctions Committee) elnöke a kazah Kairat Umarov nagykövet volt, aki hosszú tárgyalások során simította el az ellentéteket és alapozta meg a minden fél számára elfogadható megoldást 2018-ban.^{14, 15}

Az ENSZ békeműveleteiben betöltött egyre intenzívebb kazah szerep része az ország azon céljának, hogy javítsa nemzetközi imázsát. Öt kazah tiszt katonai megfigyelőként szolgált az ENSZ Nyugat-Szaharai Népszavazási Missziójában (MINURSO), kettő pedig ENSZ Elefántcsontparti Műveleténél (UNOCI – United Nations Operation in Côte D’Ivoire).¹⁶ Fontos megjegyezni, hogy Kazahsztán ezeken kívül csak egyetlen, a libanoni békefenntartó műveletben vesz részt.

Segélyezés

A nemzetközi összefogásra való felhívásra válaszul, Kazahsztán 2014 végén 50.000 dollárt adományozott a nyugat-afrikai ebola járvány elleni küzdelem céljaira az ENSZ által létrehozott alapnak.¹⁷ Ezt követően Asztana kifejezte szándékát, hogy 300 000 dollárt biztosít az Afrikai Unió speciális, ebola elleni küzdelmet szolgáló projektéhez.¹⁸

2018. január 15-én Kazahsztán Etiópia Szövetségi Demokratikus Köztársaságba akkreditált rendkívüli és meghatalmazott nagykövete és az Afrikai Unióhoz rendelt állandó képviselője Yerlik Ali és az Afrikai Unió békéért és biztonságért felelős biztosa, Smail Chergui Szomáliának nyújtandó humanitárius segítségről írtak alá megállapodást. Ennek értelmében Kazahsztán 215 ezer dollárt különített el Szomáliának nyújtott humanitárius segítségnyújtás céljából az Afrikai Unió Bizottsága

számára. A megállapodás célkitűzései szerint az összeg Szomália délnyugati részén – az Afrikai Unió AMISOM békefenntartóinak ellenőrzése alatt álló régiókban – két, ivóvíz biztosítását célzó projekt megvalósítását szolgálja. Megjegyzendő, hogy a szomáliai helyzet is Kazahsztán kompetenciájába tartozik az ENSZ Biztonsági Tanács Szomáliára és Eritréra vonatkozó szankcióbizottságának (751/1907 bizottság) elnökeként. A lakossági vízellátással kapcsolatos projektek megfelelnek Kazahsztán ENSZ Biztonsági Tanácsában felvállalt négy prioritásának: nukleáris-, víz-, élelmiszer- és energiabiztonság.¹⁹

A kazah-afrikai gazdasági kapcsolatok és perspektívái

A kazah-afrikai külkereskedelmi kapcsolatokat elemezve jól látszik, milyen alacsony szintű az egymással bonyolított külkereskedelmi forgalom. Ugyan Kazahsztán egyenlege pozitív, azonban jól látható, hogy ez néhány észak-afrikai országnak köszönhető, a szubszaharai Afrika csekély szerepet játszik. Mindazonáltal az afrikai kontinens az összes kazah export, továbbá az import vonatkozásában csupán kevesebb, mint 1%-ot tesz ki, így valóban van tér a kapcsolatok fejlesztésére. Kazahsztán jelenleg Algériával, Elefántcsontparttal, Demokratikus Kongóval, Egyiptommal, Ghánával, Kenyával, Marokkóval, Ruandával, Szenegállal, Dél-Afrikával és Tunéziával folytat aktív külkereskedelmi és gazdasági tevékenységet (*Táblázat 1.*).

Az export-import adatokat elemezve megállapítható, hogy az export túlnyomó része az észak-afrikai arab országokba (Algéria, Egyiptom, Marokkó, Tunézia) irányul, az egyedüli számottevő partner ezeken kívül a Dél-afrikai Köztársaság. Az import tekintetében már jobban teljesítenek a szubszaharai országok (Kenya, Ghána, Dél-Afrika), de még itt is az észak-afrikai országok dominálnak a nyilvánvalóan nagyságrenddel nagyobb gazdasági potenciáljuknak köszönhetően. Jól megfigyelhető az is, hogy számottevő külkereskedelmi kapcsolat azokkal az országokkal figyelhető meg, amelyekkel Kazahsztán magas szintű kapcsolatokat ápol, illetve egymás országában magas rangú delegáció járt.

Kazahsztán afrikai exportlehetőségei kapcsán fontosnak tartom megjegyezni, hogy a kontinensen vannak olyan piaci rések, amelyekbe a kazah vállalatok betörhetnek, és amelyek jelentős üzleti előnyökkel kecsegtetnek. Ezek a területek elsősorban: gyógyszeripar és a vegyipar, élelmiszeripar, gépipar, mezőgazdaság és a bányászat. Kedvező lehetőségek vannak még a kazah építőipari cégek afrikai közötti infrastruktúra kiépítésében való részvételére, és komoly lehetőségek rejlenek az afrikai piacban a fegyverek és katonai felszerelések szállítása tekintetében. Ezen kívül ígéretes a potenciál az afrikai hallgatók képzésére is a kazahsztáni felsőoktatási intézményekben.

Az afrikai gyógyszeripar ma még fejletlen és szinte teljes egészében az importtól függ (Lakner et al, 2019). Miközben a piac még gyenge, a potenciál óriási. A trópusi éghajlat, a széles körben elterjedt szegénység és a rossz táplálkozás, az élelmiszerhiány, valamint az oltáshoz és a minőségi orvosi szolgáltatásokhoz való korlátozott hozzáférés miatt az afrikai lakosság sokkal kitettebb a különféle betegségeknek. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) becslése szerint globálisan az összes beteg-

Ország	Külker. egy.	Export	Import	Export%	Import%
Algéria	146.586	146.691	105	0,24	
Angola	181	191	10		
Benin	2.487	2.505	18		
Comore szigetek	-5	0	5		
Dél-Afrika	2.755	24.638	21.883	0,04	0,07
Demokratikus Kongó	-3.203	150	3.353		0,01
Egyiptom	-50.697	16.653	67.350	0,03	0,2
Elefántcsontpart	-3.282	138	3.420		0,01
Etiópia	-86	0	86		
Gabon	-37	7	44		
Ghána	-20.673	392	21.065		0,06
Guinea	-7	0	7		
Kamerun	-84	13	97		
Kenya	-59.069	0	59.069		0,18
Kongó	0	4	4		
Madagaszkár	-424	0	424		
Malawi	-682	0	682		
Mali	-11	8	19		
Marokkó	121.172	133.128	11.956	0,22	0,04
Mauritánia	-10	0	10		
Mauritius	-333	0	333		
Mozambik	-92	2	94		
Niger	-1	0	1		
Nigéria	-23	28	51		
Ruanda	-8.557	0	8.557		0,03
Seychelles szigetek	-1	0	1		
Sierra Leone	-28	0	28		
Szenegál	13.186	13.190	4		0,02
Szudán	-1	0	1		
Szváziföld	-12	0	12		
Tanzánia	-693	0	693		
Tunézia	36.170	39.915	3.745	0,07	0,01
Uganda	-5	0	5		
Zambia	-174	0	174		
Zimbabwe	-700	0	700		
Zöld-foki szigetek	-8	0	8		
Afrika összesen	173.639	377.653	204.014	0,6	0,63
Szubszaharai Afrika	-78.104	42.728	120.832	0,07	0,36

▲ Táblázat 1. Kazahsztán külkereskedelmi kapcsolatai az afrikai államokkal.
 Forrás: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/KAZ/Year/2018/TradeFlow/EXPIMP/Partner/by-country>

ség 24%-a Afrikát érinti. Ezen felül gyakorlatilag nem léteznek alapvető higiéniai és egészségügyi standardok. Fontos megemlíteni a gyógyszeripar termelő ágazatainak tényleges hiányát. Ezért az afrikai országok nagymértékben függenek a gyógyszerek behozatalától. Ilyen módon ez a piaci szegmens ígéretes a kazah gyártók számára.

A kazahsztáni vegyipar termékeinek exportja szintén ígéretes Afrikában. Tekintettel arra, hogy Afrikában gyakorlatilag nincs hazai vegyipari termelés, és a fokozódó mezőgazdasági termelésnek szüksége van ezekre a vegyipari termékekre (műtrágya, növényvédő szerek stb.), Kazahsztán már jelentős sikereket könyvelhet el műtrágya és ásványi nyersanyagok afrikai piacra exportálása terén.

A feldolgozott mezőgazdasági termékek (liszt, feldolgozott gabonafélék, a zsírok és az olajok, valamint az édességek) afrikai exportjában szintén nagy lehetőségek rejlenek (Popp et al, 2019). Jelentős kazah tapasztalatok vannak ezen a területen, hiszen 2018-ban Kazahsztán a világ 48 országába exportált feldolgozott mezőgazdasági termékeket. Ugyanakkor az olyan tényezők, mint a folyamatosan növekvő népesség, a fejletlen ipar és ipari infrastruktúra, a nem hatékony mezőgazdasági gazdálkodás és az agráripár hiánya megerősítik e termékek importigényével kapcsolatos tendenciákat. A mezőgazdaság Afrika országai többségében jelenleg is a gazdaság alapja. A szántóföld intenzív művelésének szintje továbbra is alacsony; így a kontinens országainak óriási szükségük van mezőgazdasági kutatási szektoruk fejlesztésére is.

Az afrikai piac vonzó a kazah műszaki termékek széles köre (transzformátorok, akkumulátorok és csapágyak), valamint a kohászati termékek (vasötvözetek és acélcsővek) számára az export szempontjából. Tekintettel arra, hogy az afrikai országok többségének gazdaságában a mezőgazdaság játszik fő szerepet, a mező-

▲ Kép 3. Kanat Tумыsh kazah nagykövét Messaoud Baaliouamerrel, az Afrikai Atomenergia Bizottság (AFCONE) főtitkárával találkozik. Forrás: <http://www.mfa.kz/>

gazdasági berendezések és alkatrészek iránti igény folyamatosan növekszik. Ebben az összefüggésben teljes mértékben ki lehetne használni pl. a Pavlodar Traktorgyár és más kazahsztáni vállalkozások kapacitásait.

Az afrikai szakemberek képzéséhez nyújtott támogatás a kazah oktatási intézményekben a Kazahsztán – Afrika együttműködés fontos területe lehet. Meg kell jegyezni, hogy Kazahsztán már az 1980–1990-es években képzett szakembereket afrikai országok számára, így nagy tapasztalatokkal rendelkezik e téren.

Az elmúlt három évben pozitív tendenciák tapasztalhatóak az észak-afrikai országok és Kazahsztán között külkereskedelemben: átlagosan megduplázódott és a növekedés több tízmillió dollárt tesz ki. 2018-ban a Marokkóval folytatott kereskedelem 67%-kal nőtt, elérve 145 millió dollárt; Tunéziával 66%-os növekedéssel 42,2 millió dollárt, Algériával 51,5%-kal növekedve 146,7 millió dollárt, Egyiptommal pedig 25,6%-kal növekedve 83,9 millió dollárt tett ki. Ezekben az országokban, Egyiptom kivételével, a kazah kivitel meghaladja az importot. A legfontosabb exporttermékek a kén, a gáz, az ásványolajtermékek, a liszttermékek és a fémtermékek.

Az export szintén jelentős az Afrika déli részével folytatott kereskedelmi és gazdasági együttműködésben is. 2018-ban ez a kazah export 24,6 millió dollárt, míg a teljes külkereskedelmi forgalom 46,9 millió dollárt tett ki. Kazahsztán exportjának fő eleme itt is a kén, amelyet nyersanyagként használnak műtrágyák előállításához. A kelet- és nyugat-afrikai országok közül Szenegál a legígéretesebb Kazahsztán exportjának potenciális növelése szempontjából. 2018 végén az a kazah export 13,18 millió dollárt tett ki a teljes, 13,19 millió dolláros külkereskedelmi forgalomból. A kén és a polifoszfátok a legfontosabb exporttermékek. Elefántcsontpart, Ghána, Kenya és Ruanda vonatkozásában az ezekkel az országokkal folytatott kereskedelmi és gazdasági kapcsolatokat az import dominálja: a tea, a kávé és a kakaó behozatala jelentős. A Kazahsztán és Etiópia közötti gazdasági kapcsolatok dinamikusan fejlődnek. 2019-ben Etiópia északi részén elindul az építőanyag gyártás egy kazah működőtőke beruházás segítségével. Kazahsztán a Kongói Demokratikus Köztársaságban is befektetőként jelent meg. Összességében Kazahsztán afrikai országokba irányuló kivitele 2018-ban elérte az 582 millió dollárt, az export pedig majdnem kétszerese az importnak. A konzervatív becslés azt mutatja, hogy a kazah export jelentősen növekedhet a következő két-három évben.

A kapcsolatok fejlesztésének lehetőségei

A fenti okok miatt Kazahsztán afrikai országokkal fennálló kapcsolatának továbbfejlesztésére és megerősítésére komoly lehetőségek vannak:

- Kazahsztán egy fiatal és független állam, amely soha nem volt gyarmatosító; ez kulcsfontosságú szempont a kontinens országaival fenntartott kapcsolatokban.
- Számos afrikai ország még mindig pozitív emlékeket ápol a szovjet időszak baráti segítségéről, amelynek anno Kazahsztán is része volt; az ország az utóbbi időben már több afrikai országnak anyagi és technikai segítséget nyújtott.
- Kazahsztán álláspontja és érdekei a nemzetközi ügyekben, ideértve a nemzetközi békekezdeményezéseket, az ENSZ és a Biztonsági Tanács reformját, a nemzetközi

terrorizmus elleni küzdelmet, nukleáris fegyverkezés elleni kezdeményezéseket stb., közel áll a legtöbb afrikai országhoz. E tekintetben meg kell jegyezni, hogy az ENSZ erről döntő Közgyűlésén ülésein az afrikai államok több mint 70%-a támogatta Kazahsztán ideiglenes tagságát az ENSZ Biztonsági Tanácsában.

- Afrika számos országa új partnernek tekinti Kazahsztánt az üzleti kapcsolatok fejlesztése, a beruházások vonzása és az import növekedése szempontjából.

Tekintettel az ambiciózus kazah exportcélokra, számos hozadéka lenne egy szabadkereskedelmi megállapodás létrehozásának az Eurázsiai Gazdasági Unió és Afrika gazdaságilag potens és feltörekvő országai között. Ez növelhetné Kazahsztán feldolgozott termékeinek kivitelét azáltal, hogy megnyitja ezen országok piacait, egyszerűsíti a kereskedelem vámeljárait, megszünteti a vám- és nem vámjellegű akadályokat, és elmélyíti az együttműködést számos kiemelt gazdasági ágazatban.

Zárógondolatok

Kazahsztán aktív afrikai kapcsolatépítésének erős gazdasági alapjai egyelőre nincsenek, sokkal dominánsabb viszont a kölcsönös előnyök elvén alapuló multilaterális diplomáciai tevékenység, a békefenntartásban és konfliktusok elsimításában játszott szerep és a segélyezési programok. Jóllehet a virágzó gazdasági kapcsolatokhoz a puha diplomácián keresztül vezet az út, kérdés, Kazahsztán esetében ezek az erőfeszítések mikor fordulnak termőre. Azt valószínűsítem, hogy Kazahsztánnak nincsenek hiú ábrándjai az afrikai gazdasági kapcsolatok felfutását illetően; viszont a kontinens kulcsfontosságú országaival és az Afrikai Unióval fenntartott baráti kapcsolat elősegítheti nemzetközi politikai céljainak elérését. Ebben az esetben a magas szintű látogatások, a felajánlott ösztöndíjak, az UNDP együttműködés, a felajánlott segélyek már bőven megtermelték költségeiket.

Mindamellet fontos dimenziója a kazah Afrika-politikának a térségbeli elsőség kérdése is. A fentiekben bemutatott, nemzetközi reputáció erősítése iránti erős vágyon túlmenően Kazahsztán domináns, térségi vezető szerepre törekszik a közép-ázsiai régióban. A térség országainak afrikai jelenlétét, kapcsolatait tekintve a kazah törekvések sikeresnek mondhatók, még a kontinensen relatíve aktívan, egyetlen kairói külképviseletével jelen lévő Üzbegisztán szerepvállalása is messze elmarad Kazahsztánétól és az is csupán a gazdasági kapcsolatokra irányul. ☀

Jegyzetek

- 1 <https://astanatimes.com/2013/08/foreign-ministry-notes-2013-achievements-reveals-plans-for-second-half-of-year/>
- 2 <https://astanatimes.com/2013/12/fm-idrissov-says-relations-traditional-partners-important-new-regions-come-focus/>
- 3 <https://atameken.kz/en/articles/26912-gana-gotova-k-biznes-sotrudnichestvu-s-kazahstanom>
- 4 <https://astanatimes.com/2015/06/kazakhstan-steps-up-its-courtship-of-africa/>
- 5 <https://astanatimes.com/2014/07/deputy-fm-visits-africa-meets-government-officials/>
- 6 <https://astanatimes.com/2019/10/kazakhstan-rwanda-need-direct-flights-that-can-strengthen-bilateral-relations-through-trade-industry-says-envoy/>

- 7 <https://www.thebusinessyear.com/kazakhstan-2017/this-time-for-africa/focus>
- 8 <https://en.trend.az/casia/kazakhstan/2211648.html>
- 9 <https://astanatimes.com/2015/06/kazakhstan-seeks-stronger-african-ties-during-25th-assembly-of-au-leaders/>
- 10 <https://www.igd.org.za/infocus/11327-kazakhstan-s-observer-status-at-the-african-union-what-does-it-mean-for-africa>
- 11 <https://astanatimes.com/2015/07/nazarbayev-university-holds-training-for-african-healthcare-officials/>
- 12 <https://astanatimes.com/2015/05/undp-seeks-stronger-kazakh-partnership-says-country-key-to-south-south-cooperation/>
- 13 <https://astanatimes.com/2016/06/representatives-of-35-african-countries-discuss-role-of-diplomacy-civil-service-in-sustainable-development-in-addis-ababa/>
- 14 <https://www.africanews.com/2018/11/15/how-and-why-eritrea-s-sanctions-were-lifted/>
- 15 <https://www.africanews.com/2018/07/30/eritrea-demands-justice-over-unlawful-2009-un-sanctions/>
- 16 <https://astanatimes.com/2016/03/heat-mobility-among-challenges-facing-kazakh-military-observers-in-africa/>
- 17 <http://laht.com/article.asp?ArticleId=2367035&CategoryId=13936>
- 18 https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=2ahUKewjnjQ_2Vv7voAhUawsQBHd6xCooQFjABegQIAhAB&url=https%3A%2F%2Fwww.nepad.org%2Ffile-download%2Fdownload%2Fpublic%2F15310&usg=AOvVaw0l6Ixwq6Nx08D_uYsea51V
- 19 <http://mfa.gov.kz/en/content-view/kazakstan-men-afrikalyk-odak-somalige-gumanitarlyk-kmek-krsetu-zninde-uagdalaryktarga-kol-zetkizdi>

Felhasznált irodalom

- Aneschi, L. (2014): “Regime-building, identity-making and foreign policy: neo-Eurasianist rhetoric in post-Soviet Kazakhstan”. *Nationalities Papers*, 42(5), 733–749.
- Cummings, S. N. (2003): “Eurasian bridge or murky waters between east and west? Ideas, identity and output in Kazakhstan’s foreign policy”. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, 19(3), 139–155.
- Hanks, R. R. (2009): ‘Multi-vector politics’ and Kazakhstan’s emerging role as a geo-strategic player in Central Asia. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 11(3), 257–267.
- Kassen, M (2018): “Understanding foreign policy strategies of Kazakhstan: a case study of the landlocked and transcontinental country”. *Cambridge Review of International Affairs*, 31:3-4, 314-343, DOI: 10.1080/09557571.2018.1520809
- Lakner, Z; Kiss, A; Popp, J; Máté, D; Oláh, J. (2019): “From Basic Research to Competitiveness: An Econometric Analysis of the Global Pharmaceutical Sector”. *Sustainability*, 11 (11), 3125, 1-17.p. <https://doi.org/10.3390/su11113125>; <https://www.mdpi.com/2071-1050/11/11/3125>
- Olcott, M. B. (1996): “Central Asia’s new states: independence, foreign policy, and regional security”. Washington, DC, USA: United States Inst of Peace Press.
- Popp, J., Oláh, J., Kiss, A., Lakner, Z. (2019): Food security perspectives in Sub-Saharan Africa. *Amfiteatru Economic*, Volume 21. No. 51. 361-376. <https://doi.org/10.24818/EA/2019/51/361>
- Presidential Decree # 741 (2014): The Foreign Policy Concept of the Republic of Kazakhstan for 2014–2020. Effective since January 21, 2014. <http://mfa.gov.kz/en/content-view/kontseptsiya-vneshnoj-politiki-rk-na-2014-2020-gg>
- Rywkin, M. (2005): “Stability in Central Asia: Engaging Kazakhstan”. *American Foreign Policy Interests*, 27(5), 439–449.

Internetes hivatkozások

- <https://astanatimes.com/2013/08/foreign-ministry-notes-2013-achievements-reveals-plans-for-second-half-of-year/>
- <https://astanatimes.com/2013/12/fm-idrissov-says-relations-traditional-partners-important-new-regions-come-focus/>
- <https://atameken.kz/en/articles/26912-gana-gotova-k-biznes-sotrudnichestvu-s-kazahstanom>
- <https://wits.worldbank.org/Default.aspx?lang=en>
- <https://astanatimes.com/2015/06/kazakhstan-steps-up-its-courtship-of-africa/>
- <https://astanatimes.com/2014/07/deputy-fm-visits-africa-meets-government-officials/>
- <https://astanatimes.com/2019/10/kazakhstan-rwanda-need-direct-flights-that-can-strengthen-bilateral-relations-through-trade-industry-says-envoy/>
- <https://www.thebusinessyear.com/kazakhstan-2017/this-time-for-africa/focus>
- <https://en.trend.az/casia/kazakhstan/2211648.html>
- <https://astanatimes.com/2015/06/kazakhstan-seeks-stronger-african-ties-during-25th-assembly-of-au-leaders/>
- <https://www.igd.org.za/infocus/11327-kazakhstan-s-observer-status-at-the-african-union-what-does-it-mean-for-africa>
- <https://astanatimes.com/2015/07/nazarbayev-university-holds-training-for-african-health-care-officials/>
- <https://astanatimes.com/2015/05/undp-seeks-stronger-kazakh-partnership-says-country-key-to-south-south-cooperation/>
- <https://astanatimes.com/2016/06/representatives-of-35-african-countries-discuss-role-of-diplomacy-civil-service-in-sustainable-development-in-addis-ababa/>
- <https://www.africanews.com/2018/11/15/how-and-why-eritrea-s-sanctions-were-lifted/>
- <https://www.africanews.com/2018/07/30/eritrea-demands-justice-over-unlawful-2009-un-sanctions/>
- <https://astanatimes.com/2016/03/heat-mobility-among-challenges-facing-kazakh-military-observers-in-africa/>
- <http://laht.com/article.asp?ArticleId=2367035&CategoryId=13936>
- https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=2ahUKewjnq_2Vv7voAhUawsQBHd6xCooQFjABegQIAhAB&url=https%3A%2F%2Fwww.nepad.org%2Ffile-download%2Fdownload%2Fpublic%2F15310&usg=AOvVaw016Ixwq6Nx08D_uYsea51V
- <http://mfa.gov.kz/en/content-view/kazakstan-men-afrikalyk-odak-somalige-gumanitarlyk-kmek-krsetu-zninde-uagdalastyktarga-kol-zetkizdi>

English Abstract

Kazakhstan-Africa Relations: Peace Activist or Good Trader?

Kazakhstan is a thirty-year-old state, which, along with its nation-building, has been ambitious in establishing its international relations. Balancing with the major and emerging powers, over the last ten years, priority has been given to building relations with the countries of the African continent, but this is by no means limited to bilateral relations; Kazakhstan is actively involved in the work of the African Union and is trying to mediate in conflicts. The question is, what are the interests of an oil-rich, vast but relatively low-populated, economically consolidated country, which is not one of the largest economies in the world in its relations with African countries? In this article, I would like to explore the background and connections of this with the hypothesis that the interests of Kazakhstan in the region are not necessarily economic, but rather aim to increase its international recognition and reputation.

A szerzőről

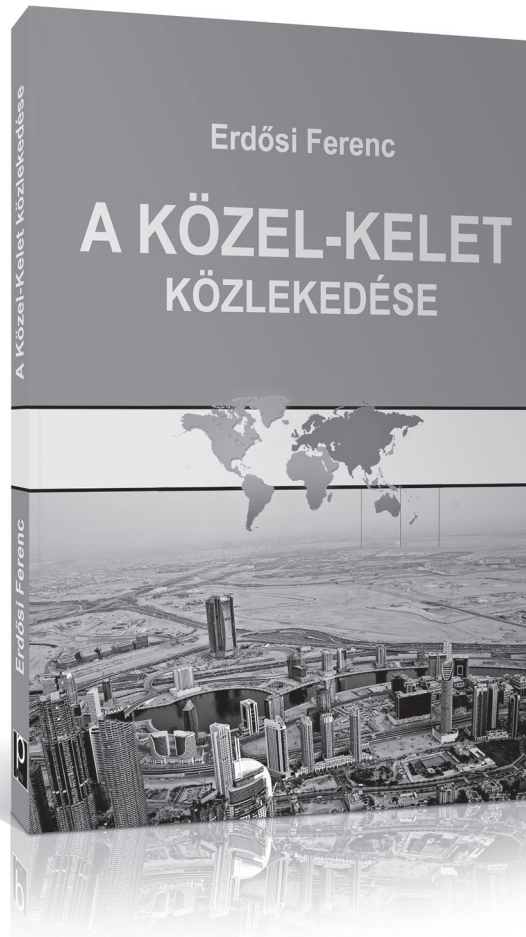
A Külügyi és Külgazdasági Intézet vezető kutatója és főtanácsadója, a Széchenyi István Egyetem kutatóprofesszora; több külföldi egyetem vendégprofesszora Kazahsztánban és Japánban, a Külügyi Szemle felelős szerkesztője.

About the Author

Senior researcher and chief advisor of the Institute for Foreign Affairs (Hungary) and research professor of the Széchenyi István University; visiting professor of Kazakh and Japanese universities, acting editor-in-chief of the *Külügyi Szemle* (Foreign Policy Review).

laszlo.vasa@ifat.hu

Erdősi Ferenc

A Közel-Kelet közlekedése

Miközben a sajtóban a Közel-Kelet politikai konfliktusairól szóló hírek vannak többségben, a térség minden vonatkozásban létfontosságú közlekedéséről vajmi keveset tudunk. Ezt az adósságot törleszti az első magyar nyelvű könyv, mely részletes ismereteket ad a közlekedéshálózat geopolitikai/geoökonómiai tényezők által erősen befolyásolt kialakulásáról, az egyes közlekedési alágazatok mai infrastrukturális és forgalmi jellemzőiről, az országok közötti fejlettségbeli különbségéről.

Sok szempontú elemzésre alapozva mutatja be a szerző a távolsági olajszállításban bekövetkezett technológiaváltás okait, továbbá a „Dubaj-szindrómát”, az olajországok bámulatos légiközlekedés-fejlesztését és a kontinensek közötti forgalmi „fordítókörong” megvalósításából származó hasznot.